

УДК 330.3,338

Шепель Н.Г.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування
Дніпродзержинського державного технічного університету*

Галаганов В.О.
*студент
Дніпродзержинського державного технічного університету*

Кривошеев В.О.
*студент
Дніпродзержинського державного технічного університету*

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

KEY ISSUES OF THE UKRAINIAN BUSINESS SECTOR AND WAYS FOR THEIR SOLUTION

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто ключові проблеми і питання підприємницького сектору в Україні. Визначено основні хронологічні етапи у функціонуванні українського бізнесу, відображено ключові фактори, що стримують його розвиток. Проаналізовано реформи коаліційного уряду, що стосуються розвитку підприємництва в Україні. Запропоновано комплексну програму для покращення умов функціонування та підвищення рівня ефективності українських підприємств у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Ключові слова: підприємницький сектор, стримуючі фактори, комплексна програма, реформування, підвищення ефективності, зарегульованість, податкове навантаження, малий бізнес.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены ключевые проблемы и вопросы предпринимательского сектора в Украине. Определены основные хронологические этапы в функционировании украинского бизнеса, отражены ключевые факторы, сдерживающие его развитие. Проанализированы реформы коалиционного правительства, касающиеся развития предпринимательства в Украине. Предложена комплексная программа для улучшения условий функционирования и повышения уровня эффективности украинских предприятий в краткосрочной и долгосрочной перспективе.

Ключевые слова: предпринимательский сектор, сдерживающие факторы, комплексная программа, реформирование, повышения эффективности, зарегулированность, налоговая нагрузка, малый бизнес.

ANNOTATION

The article examines key problems and issues of the business sector in Ukraine. Showed main chronological stages in the functioning of Ukrainian business, reflected the key factors that hinder its development. Analyzed reforms of the coalition government concerning business development in Ukraine. Created a comprehensive program to improve operating conditions and enhance the efficiency of the Ukrainian enterprises in the short and long term.

Keywords: entrepreneurial sector, constraints, a comprehensive program, reforms, efficiency, overregulation, tax burden, small business.

Постановка проблеми. Нині підприємницький сектор економіки України перебуває у складному становищі. На нього впливає низка негативних факторів внутрішнього та зовнішнього походження, що стримують його зрос-

тання. З метою кращого розуміння економічної ситуації, що склалася в даному секторі, необхідно розглянути трансформаційні процеси підприємницького сектору, які відбувалися на різних етапах розвитку України, проаналізувати чинники, що впливають на підприємництво в Україні, визначити перспективи його розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Дане питання викликає інтерес як в наукових колах, так і серед широких верств населення. Серед зарубіжних дослідників необхідно відзначити роботи В. Лоренці та Г. Ейбе щодо розвитку ринково-орієнтованого підприємництва в умовах постіндустріальної економіки. Вагомий внесок у розгляд даного питання зробили І.А. Белко, А.І. Карінцева та П.С. Матвеев, які розглядали окремі аспекти розвитку підприємництва в Україні та фактори, що стримують його розвиток [1; 7]. Проте більшість проведених досліджень були спрямовані на вирішення окремих питань і не концентрувалися на комплексному вирішенні проблем підприємництва в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження розвитку підприємницького сектору в Україні, виявлення основних проблем і факторів, що стримують темпи розвитку малого та середнього бізнесу, надання рекомендацій у вигляді комплексної програми реформування української економіки та законодавства для забезпечення умов повноцінного існування та підвищення рівня ефективності роботи підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українські спеціалісти визначають 7 основних етапів у розвитку підприємництва в Україні.

I етап (1991–1996 рр.) характеризується стрімким зростанням кількості підприємств та фізичних осіб-підприємців. Згідно зі статистичними даними, темпи приросту кількості підприємств у цей період були найбільшими за історію незалежної України і склали

148-191% щорічно. Дане явище пояснюється низкою факторів, визначальними з яких були: відміна державної та дозвіл приватної власності; дозвіл на ведення підприємницької діяльності; залучення України в міжнародні економічні відносини. У цей період урядом України приймаються важливі нормативно-правові акти, що створюють основу для правового регулювання підприємництва та економіки країни. Найголовнішим є Закон «Про підприємства в Україні» [6].

На II етапі (1996–2000 рр.) темпи приросту кількості підприємств зменшуються, але залишаються великими (114-117% щорічно). У цей період відбуваються трансформації чинного законодавства, спричинені прийняттям Конституції у 1996 році, що вплинули і на підприємницьку діяльність в Україні.

Відзначимо, що на перших двох етапах розвитку попри значні темпи зростання підприємницький сектор зазнавав негативного впливу командно-адміністративної системи (КАС), яка ґрунтувалася на ієрархічному управлінні та чіткому плануванні виробничих процесів на підприємстві і у державі взагалі. По-перше, значна кількість підприємств закрилися через те, що вони не були пристосовані до нової ринкової економіки після багаторічного планування у КАС. По-друге, недосконалість законодавчої бази створювала умови для розгойдування економічної ситуації та поширення тіньової та нелегальної діяльності. По-третє, відсутність стійкої національної валюти та недостатня розвиненість товарно-грошових відносин спричинювали ситуацію, коли підприємствам не вистачало фінансових ресурсів, щоб розраховуватись з персоналом, що також ускладнювало соціально-економічне становище в країні.

III етап (2001–2003 рр.), за свідченням економістів, був найбільш плідним для підприємств в Україні. Стабілізація економіки після 90-х років, відсутність політичних та соціально-економічних потрясінь створювали умови для стійкого економічного зростання та заохочування громадян до ведення підприємницької діяльності. У цей період темпи приросту ВВП на душу населення були доволі швидкими, що позитивно відображувалось на доходах усіх суб'єктів господарювання.

IV етап (2004–2008 рр.) характеризується стрибкоподібними показниками зростання підприємництва в Україні (4,7-8,4% (2004–2005 рр.) та 3-11% у 2006-2007 роках)). Політична нестабільність та поширення панічних настроїв негативно вплинули на інвестиційний та підприємницький клімат в Україні.

На V етапі (2008–2009 рр.) відбувається значне призупинення темпів зростання суб'єктів підприємницької діяльності та їх доходів внаслідок світової економічної кризи. Ситуацію обтяжувало й те, що на відміну від західних підприємств, де криза була спрогнозована заздалегідь, українські підприємства не були готові до масштабних економічних зрушень і тому певна частина підприємств була змушена припинити свою діяльність. Також негативно вплинув різкий відтік інвестицій з країни, що був спричинений недовірою інвесторів до стійкості підприємств в Україні.

Для VI етапу (2010–2013 рр.) характерне зменшення негативного впливу світової кризи, сповільнення темпів економічного спаду, повернення довіри інвесторів до економіки України та підприємництва. У цей період відбувається поступовий приріст суб'єктів підприємницької діяльності та їхніх доходів.

Необхідно наголосити на тому, що за III-VI етапи не були вирішені ключові суперечності розвитку підприємництва в Україні. По-перше, за даний період не відбулося значних трансформацій у сфері законодавства, які б ліквідували прогалини, що спричиняють поширення тіньової економіки. По-друге, попри прогнози світових спеціалістів, українське підприємництво не вжило заходів для підготовки до світової кризи. По-третє, соціально-економічна нестабільність, спричинена політичними потрясіннями всередині країни негативно відображалася і на підприємницькому секторі.

VII етап (2014–2015 рр.) характеризується рядом негативних факторів, що вплинули не тільки на діяльність підприємства, а й на економіку України взагалі. До них відносяться: політична нестабільність у 2014 році, анексія Криму та ведення бойових дій на Донбасі. Результатом таких явищ стало падіння ВВП України більше

Рис. 1. Фактори, що стримують розвиток підприємництва в Україні

ніж на 20% за останні 1,5 роки і стрімке зростання збиткових підприємств [3].

Вищесказане вказує на об'єктивну необхідність розгляду ключових проблем та питань, які гальмують українське підприємництво, та пошуку шляхів їх вирішення. Проблеми, які мають найбільш негативний вплив на розвиток малого підприємництва в Україні, ілюструє рисунок 1.

Однією із провідних проблем розвитку підприємництва в Україні є проблема обтяжливої адміністративної звітності та бюрократизації процесів, пов'язаних з діяльністю суб'єктів господарювання. Говорячи про розвинені західні країни, відзначимо, що в середньому в країнах ЄС для оформлення усієї необхідної документації та реєстрації підприємства необхідно не більше 3 годин. В Україні цей процес може займати до 3 тижнів. Не менш суперечливим є перелік усіх звітних документів, заповнення яких потребує втручання не тільки кваліфікованих економістів, а й спеціалістів в області права, що також ускладнює ведення бізнесу.

Питання диспропорції між малим, середнім та великим бізнесом залишається актуальним упродовж існування незалежної України. Проаналізувавши статистичні дані за 2012–2014 роки, можна прийти до висновків, що попри кількісне переважання малих підприємств (85,9% проти 0,1%), співвідношення за обсягом виробленого ВВП на великих підприємствах переважає на 241,8% (41,6% проти 17,2%). Для прикладу в країнах ЄС відповідний показник складає 47-51% до 12-15% на користь малих підприємств [3]. Отримані дані свідчать про монополізацію підприємницького сектору великими підприємствами і, відповідно, ускладнення умов для ведення малого та середнього бізнесу.

Питання методики обчислення рівня податкового навантаження в Україні є досить дискусійним. Воно неодноразово розглядалося у працях вітчизняних економістів і є підґрунтям для великої різноманітності поглядів щодо розрахунку податкового навантаження. В окремих наукових працях вимірником податкового навантаження є самі податкові ставки, частка чистих податків у валовому внутрішньому продукті (що охоплює податки на продукти, виробництво та імпорт), рівень податків у розрахунку на одного зайнятого та на душу населення, частка податків у виторгу від реалізації продукції, обсяг чистих податків, відображених у національних рахунках, де, окрім податків на продукти, виробництво та імпорт, враховуються податки на дохід і майно, а також податки на заробітну плату.

З метою міжнародних порівнянь для характеристики фактичного рівня податків у країні використовують так званий податковий коефіцієнт, який розраховується як відношення суми сплачених податків, включаючи обов'язкове відрахування на соціальне стра-

хування, до валового внутрішнього продукту у ринкових цінах. Проте необхідно зазначити, що такий спосіб обчислення податкового тягаря не враховує витрат, пов'язаних зі стягненням податків, тобто витрат на формування податкового законодавства, утримання податкової служби, ведення особливого обліку платниками податків, укладання і подання ними податкової звітності.

Аналіз офіційного рівня податкового навантаження в Україні за допомогою даного коефіцієнта вказує на те, що він є досить низьким. За цим критерієм Україна з рівнем податкового навантаження у 22,6% знаходиться в одній групі з такими країнами як США (26,4%), Японія (25,8%), Португалія (33,9%), Ірландія (28,4%), Австралія (31,5%), Туреччина (31,1%), Узбекистан (24%). Насправді ж такі дані не відповідають дійсності, а рівень податкового навантаження у 22,6% є значно заниженим [4, с. 215].

Останнє пояснюється двома причинами. Перша – офіційний валовий внутрішній продукт в Україні – це приблизно лише половина реально одержаних у вітчизняній економіці господарських результатів. Це означає, з одного боку, приховуване недофінансування суспільних товарів і заниження відносного значення суспільного сектора господарства, а з іншого – наявність нерівномірного розподілу податкових зобов'язань між підприємствами і громадянами, які беруть участь у виробництві. Друга причина – неврахування при обчисленні податкового коефіцієнта суми витрат, пов'язаних із справлянням податків. Використовувати обчислення податкового коефіцієнта з врахуванням таких витрат важко, проте воно б допомогло виявити причини незадоволення суб'єктів господарювання та громадян, адже пригнічують не стільки самі по собі суми сплачуваних податків, скільки їхні чисельність, запутаність податкового законодавства, надмірні складності, пов'язані з веденням обліку і розрахунком податкових зобов'язань.

Справжній рівень податкового навантаження в Україні складає 70-80% від отриманого доходу без урахування податкового навантаження на заробітну плату та собівартість продукції. Таке оподаткування є значно вищим, ніж у розвинених країнах світу, та негативно впливає на економіку нашої країни, а тому проблема надмірного податкового навантаження є актуальною з початку здобуття незалежності [11, с. 13-14].

Крім вищеперерахованих проблем об'єктивного походження, з якими зустрічається мале підприємництво в Україні, можна виокремити надмірну зарегульованість економічних процесів та організаційних процедур щодо створення та функціонування суб'єктів малого підприємництва, що пов'язана з проблемами реєстрації, ліцензування, контролю, системи обліку та звітності, різного роду збо-

рів і платежів. Як відмічається в національній економічній літературі, сьогодні кожний з етапів легітимації підприємницької діяльності жорстко за регульовано. При цьому вони всі разом не узгоджені між собою і перетворюють встановлений законодавством заявницький тип започаткування підприємницької діяльності в Україні на дозвільницький, коли потенційний суб'єкт підприємницької діяльності стає залежним від численних дозволів різноманітних інстанцій. Дезорганізує роботу суб'єктів малого підприємництва значна кількість контролюючих органів, кожний з яких діє за власними нормативними та інструкційними документами, що не погоджені між собою, має місце дублювання контролюючих функцій організаціями різних рівнів влади, що приводить до надмірної кількості перевірок [10, с. 124-128].

Спостерігаються також адміністративні обмеження підприємницької діяльності з боку органів місцевої влади, які пов'язані з необхідністю виконання підприємцями обов'язкових правил і процедур, що передбачені актами органів влади різних рівнів. Усе це, а також невизначеність, запутаність та часті зміни законодавства призводить до того, що легальні суб'єкти малого підприємництва стають збитковими. Уповільнюються темпи приросту сектору, а значна частина реально виникаючих малих підприємств не реєструється і не звітує про свою діяльність державі, переходить в «тіньову економіку» внаслідок неможливості працювати в межах офіційної економіки.

Найбільш актуальною для України на сьогоднішній день є проблема дестабілізації економічного становища внаслідок анексії Криму та ведення бойових дій на Сході України. За даними Державної служби статистики України, внаслідок даних явищ Україна за 2014 рік втратила понад 20% ВВП, що відобразилось на економіці, і як наслідок, на підприємницькому секторі України [3]. Вплив бойових дій має двоїтий вплив на підприємництво і виражається у прямому і опосередкованому впливі. Прямий вплив полягає у руйнації підприємств, що знаходяться на окупованих територіях, грабунок майна підприємств, закриття підприємств внаслідок підвищеного рівня ризику для персоналу. Непрямий вплив полягає у зниженні довіри інвесторів до українських підприємств, зниження економічних показників тих підприємств, що мали партнерські відносини зі зниклими підприємствами та посиленні диспропорції у відносинах перерозподілу ВВП між суб'єктами господарювання. Ситуація, що склалася в Україні, викликає об'єктивну необхідність у перерозподілі ВВП відповідно до актуальних умов. Враховуючи той факт, що на даний момент провідною орієнтацією уряду є перерозподіл ВВП між домогосподарствами та державою, підприємства будуть зазнавати подальших економічних втрат і збитків.

Дані твердження дозволяють зробити висновок, що перед українським підприємництвом постав ряд проблем внутрішнього та зовнішнього характеру. Фактори внутрішнього впливу, до яких належать тенденція щодо монополізації економіки великим підприємствами та ускладнення умов ведення малого бізнесу, стримували темпи зростання ефективності малих та середніх підприємств протягом існування незалежної України. Починаючи з 2014 року, окрім факторів внутрішнього впливу вагоме значення мають зовнішні фактори, до яких належить ведення бойових дій на Сході України та анексія Криму. Сукупність даних факторів стримують зростання підприємництва в Україні як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Для вирішення ключових питань розвитку підприємництва в Україні необхідно розробити програму, яка буде включати комплекс заходів для мінімізації негативного впливу та стимулювання громадян до ведення бізнесу (рис. 2).

Нині коаліційним урядом запропоновано концепцію реформування податкової системи в Україні з метою зменшення податкового тиску на суб'єкти господарювання. У результаті реформи передбачається скасування низки податків і зменшення загальної кількості податків з 22 до 9 [8].

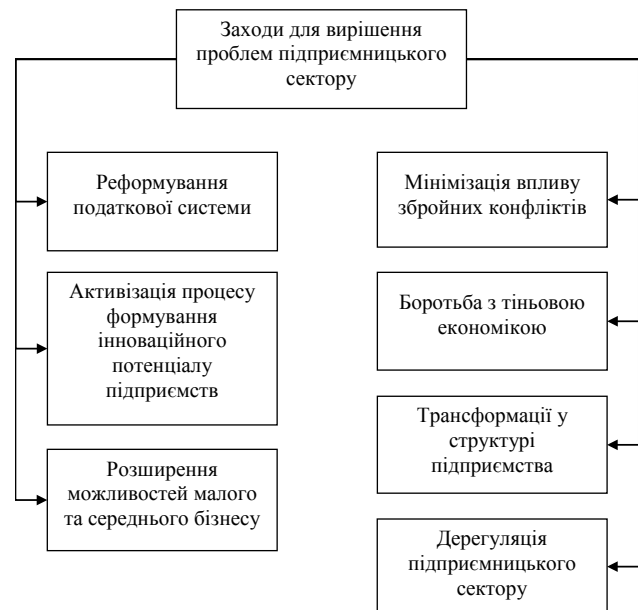

Рис. 2. Заходи щодо вирішення проблем підприємницького сектору

На перший погляд дана тенденція є позитивною як для підприємницького сектору, так і для економіки України в цілому. Але дане питання є досить суперечливим. Як зазначають спеціалісти, за рахунок об'єднання податків у комбіновані групи загальний обсяг оподаткування не зменшиться, а навпаки буде охоплювати більше коло суб'єктів господарських відносин. Тому для найбільш ефективного функціонування

податкової системи необхідна раціональна диверсифікація податків, тобто збільшення їх кількості за умови звуження спектру оподаткованих юридичних та фізичних осіб і зниження розміру даних податків. За умови функціонування такої податкової системи на підприємствах знизиться податковий тиск, а держава не зменшить прибуток [5, с. 141-148].

Не менш важливим залишається питання активізації процесу формування інноваційного капіталу підприємства. Впровадження інновацій надає підприємству можливість отримати значні прибутки, які в процесі розподілу є джерелом формування ВВП та бюджетів усіх рівнів. Проте важке фінансове становище промислових підприємств мінімізує можливості оновлення основних виробничих фондів, які зношені приблизно наполовину. У промисловому виробництві переважають застарілі технології, які призводять до споживання великої кількості матеріальних та енергетичних ресурсів, що у 4-5 разів вище, ніж у розвинених країнах.

Досвід провідних економік світу дає змогу побачити, що держава відіграє значну роль в інвестуванні інноваційної діяльності, оскільки забезпечує фінансування інновацій з державного бюджету. Успіхи інноваційної діяльності в Японії, США, Німеччині, Великій Британії та інших провідних країнах світу забезпечили державні пільги. Вирішення проблем інноваційного розвитку в умовах нестачі власних фінансових ресурсів можливе лише за умови залучення іноземних інвестицій. На українську економіку у світовому потоці прямих іноземних інвестицій припадає лише 1%. Невеликий потік прямих іноземних інвестицій зумовлений тим, що серед країн Європи Україна сприймається як одна з найбільш ризикованих.

На думку вітчизняних економістів, з метою підвищення рівня розвитку інноваційного потенціалу необхідно реалізувати 10 основних кроків: розробити на державному рівні механізм стимулювання впровадження інноваційних технологій; здійснювати політику, спрямовану на підвищення платоспроможності населення; впровадити систему заходів, спрямованих на удосконалення кадрової політики з метою мотивації інноваційної активності персоналу, підвищення кваліфікації суб'єктів підприємницької діяльності; запровадити механізм пільгового оподаткування та субсидювання суб'єктів господарювання, які займаються інноваційною діяльністю; внести зміни до Бюджетного кодексу України щодо розподілу бюджетних коштів на виконання державних програм; запровадити гнучку кредитно-страхову систему забезпечення виконання інноваційних проектів; розробити механізм стимулювання працівників, залучених до науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт; впровадити механізм страхування ризиків, пов'язаних із реалізацією інноваційних проектів; оптимізувати використання природних, енергетичних ресурсів; удоскона-

лити нормативно-правову базу щодо захисту прав на інтелектуальну власність.

Реалізація запропонованих заходів надасть змогу значно підвищити рівень розвитку інноваційного потенціалу промислових підприємств, пришвидшити процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залучені зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність [7, с. 110].

Особливої уваги потребує питання трансформацій у структурі підприємства. У світовому менеджменті питанням удосконалення організаційної структури управління (ОСУ) приділялася велика увага, адже структура є центральним елементом усього господарського механізму. За допомогою ОСУ поєднуються різні сторони діяльності підприємства (технічна, економічна, виробнича, соціальна), регламентуються виробничі зв'язки і досягається стійка система службових взаємовідносин між структурними підрозділами і працівниками апарату управління.

На думку експертів, для більшої ефективності роботи підприємства за умов світових коопераційних процесів сучасні ОСУ мають бути представлені великотоварними системами кластерного типу. Процес побудови оптимальної ОСУ для товариства визначається певними особливостями, порівняно з іншими організаційно-правовими формами господарювання. Відповідно до Господарського кодексу України підприємство є самостійним господарюючим суб'єктом, який здійснює виробничу, комерційну та іншу діяльність з метою одержання прибутку на основі приватної власності на засоби виробництва, яка ґрунтується на поєднанні прав власника та самоуправління трудового колективу. Для товариств нині важливо розробити таку організаційну модель ОСУ, яка б забезпечувала реалізацію принципів комерційного розрахунку на мікрорівні, матеріальної зацікавленості та відповідальності виробничих колективів, максимальної самокупності капіталу, землі та праці [1, с. 75].

Для вирішення питання тіньової економіки необхідно прийняти законодавчі рішення, які будуть стимулювати підприємців до легалізації своєї діяльності. Для цього необхідно скористатися досвідом європейської економіки, де вже багато років працює розгалужена система прогресивного оподаткування, і провести реформи, результатом яких стане більш розгалужена і адаптована до сучасних умов податкова система. Відзначимо, що дана ініціатива вже не один раз обговорювалась у Верховній Раді, але з певних причин не була реалізована.

У 2015 році у рамках «Стратегії 2020» коаліційним урядом було запропоновано реформу дерегуляції підприємницького сектору з метою пожевлення ведення бізнесу в Україні. Дана реформа полягає в усуненні надлишкової зарегульованості відносин між державою та бізнесом та надмірного контролю підприємницької діяльності.

Головне завдання реформи – зниження регуляторного тиску держави на бізнес шляхом спрощення процедур, зменшення контролюючих органів та частоти перевірок, скасування зайвих дозволів та ліцензій тощо [9].

Для України нині найбільш актуальним напрямком діяльності є мінімізація впливу збройних конфліктів на підприємницький сектор та економіки в цілому. За ствердженням спеціалістів, без припинення конфлікту усі реформи будуть неефективними, а криза буде загострюватись. Щоб припинити вогонь на Донбасі та збільшити обороноздатність України у довгостроковій перспективі, необхідна поступова інтеграція елементів воєнно-політичної моделі держави до українського законодавства. Пропонуємо більш детально розглянути сутність даного поняття, його основні складові та важливість даної моделі для України.

Український дослідник В.Ю. Богданович пропонує розуміти воєнно-політичну модель як формалізоване відображення процесу реалізації цілеспрямованої політики держави щодо забезпечення її воєнної безпеки [2, с. 126].

Якщо ми говоримо про дану модель як про цілісну політичну систему, то необхідно відзначити її основні характеристики, такі як кількість структур та рівнів ієрархії управління; нормативно-правова база, на основі якої приймаються стратегічні рішення; мінімально необхідний час та організаційні ресурс на підготовку і прийняття рішення; види, обсяги і процедури контролю за виконанням прийнятих рішень у системі забезпечення воєнної безпеки держави; сукупність показників оцінки ефективності функціонування системи забезпечення воєнної безпеки держави та її складових.

Воєнно-політична модель держави є необхідним та актуальним кроком для України. Основні функції даної моделі дадуть змогу уряду створити умови для відбиття ворожої агресії, прогнозування рівня обороноздатності країни, розрахунку можливих людських, економічних та екологічних втрат. Вагомою перевагою даних функцій можна назвати те, що на основі отриманих даних український уряд зможе приймати рішення, які дадуть змогу зменшити людські та економічні втрати і прискорити процес припинення вогню [2, с. 128].

Висновки. Підсумовуючи сказане, необхідно зазначити, що для українського підприємницького сектору існує низка проблем і факторів, що стримують розвиток бізнесу. Дані проблеми

різняються як за своїм впливом (внутрішні та зовнішні фактори), так і за своєю природою. Деякі питання виникли внаслідок прогалин у законодавстві, інші – внаслідок глобальних економічних та політичних потрясінь. Тому для вирішення кожного питання необхідно дотримуватися системного підходу, який буде включати весь перелік проблем і об'єктивні шляхи їх розв'язку. За умов дотримання наданих рекомендацій діяльність підприємницького сектору буде більш ефективною, а ризики будуть мінімізовані. Реалізація трансформацій, запланованих у рамках даної комплексної моделі створить умови для розвитку українського підприємництва як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белко І.А. Удосконалення структури управління підприємством як складова його розвитку / І.А. Белко. – Х.: Науковий вісник ХДУ. – 2015. – № 2. – 222 с.
2. Богданович В.Ю. Воєнна безпека в Україні: методологія дослідження та шляхи забезпечення / В.Ю. Богданович. – К.: Тираж, 2003. – 322 с.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Дропа Я. Податкове навантаження в Україні / Я. Дропа, І. Чабан. – К.: Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 213-218.
5. Єфименко Т. Напрямки розвитку податкового потенціалу малого підприємництва / Т. Єфименко. – К.: Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2001. – № 3. – С. 141-148.
6. Закон «Про підприємства в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/887-12>.
7. Карінцева О.І. Інноваційний потенціал підприємств / О.І. Карінцева, П.С. Матвєєв. – Х.: «Науковий вісник ХДУ». – 2015. – № 2. – С. 108-116.
8. Програма податкової реформи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/ua/reforms/podatkovareforma>.
9. Програма реформи дерегуляції підприємницького сектору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/ua/reforms/deregulyaciya-ta-rozvitok-pidpriemnictva>.
10. Стадник В. Складові і чинники формування потенціалу розвитку малого підприємництва / В. Стадник, О. Петрицька. – К.: Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 12. – С. 122-131.
11. Феценко С.С. Податковий тиск на підприємства / С.С. Феценко. – К.: «Управління розвитком». – 2014. – № 2. – С. 10-16.